

ผลกระทบทางสังคมของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเอาชนะปัญหายาเสพติด
: ศึกษาเปรียบเทียบสองชุมชนในภาคตะวันออกเฉียง

นางสาวกิงกาญจน์ จงสุขไกล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม (สหสาขาวิชา)

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-7168-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๕๑๕๑๐๘๑๘

28 ก.พ. 2550

SOCIAL IMPACTS OF COMMUNITY EMPOWERMENT PROCESS TO SOLVE DRUG PROBLEM
: A COMPARATIVE STUDY OF TWO COMMUNITIES IN EASTERN REGION

Miss Kingkan Jongsukklai

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Human and Social Development (Inter-Department)

Graduate School

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-7168-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ผลกระทบทางสังคมของกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อ
เอาชนะปัญหาหาเสพติด : ศึกษาเปรียบเทียบสองชุมชนในภาค
ตะวันออก
โดย นางสาวกิ่งกาญจน์ จงสุขไกล
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม
อาจารย์ที่ปรึกษา ดร. พินิจ ลาภธนานนท์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว.กัลยา ดิงศรัทธี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ดร.พินิจ ลาภธนานนท์)

..... กรรมการ
(นางสาวอาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา)

..... กรรมการ
(นางสุริยา วีรวงศ์)

..... กรรมการ
(นางกนกพรรณ อยู่ชา)

กึ่งกาญจน์ จรุงกุล : ผลกระทบทางสังคมของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเอาชนะปัญหาหายาเสพติด : ศึกษาเปรียบเทียบสองชุมชนในภาคตะวันออก (SOCIAL IMPACTS OF COMMUNITY EMPOWERMENT PROCESS TO SOLVE DRUG PROBLEM : A COMPARATIVE STUDY OF TWO COMMUNITIES IN EASTERN REGION) อ. ที่ปรึกษา : ดร. พินิจ ลาภธนานนท์, 146 หน้า. ISBN 974-17-7168-1.

การศึกษาเรื่อง ผลกระทบทางสังคมของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเอาชนะปัญหาหายาเสพติด : ศึกษาเปรียบเทียบสองชุมชนในภาคตะวันออก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ระหว่างชุมชนที่ใช้แนวทางของกระทรวงมหาดไทยกับชุมชนที่ใช้แนวทางของสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด(ป.ป.ส.) ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพคือ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเอาชนะปัญหาหายาเสพติดตามแนวทางของ ป.ป.ส. ได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมเชิงบวกในลักษณะที่ทำให้ชาวบ้านสามารถแก้ไขปัญหาหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืน และเป็นการเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการปรับตัวเพื่อแก้ไขปัญหาอื่นๆภายในชุมชนได้ดีกว่าแนวทางของกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้แม้ว่าโดยภาพรวมแล้วทั้งสองแนวทางจะไม่แตกต่างกันในหลักการและเป้าหมายที่ต้องการให้กระบวนการทำงานบรรลุผล แต่การนำแนวทางไปปฏิบัติพบว่ามี ความแตกต่างที่สำคัญคือ เจ้าหน้าที่ศูนย์ต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาหายาเสพติดระดับอำเภอ (ศตส.อ.) ที่รับผิดชอบ ดำเนินการตามแนวทางของกระทรวงมหาดไทยมุ่งดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่หวังผลงาน มากกว่า ต้องการแก้ไขปัญหาหายาเสพติดในชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบกับมีการเร่งรัดตามนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้ดำเนินกิจกรรมชุมชนเข้มแข็งเอาชนะปัญหาหายาเสพติดให้เห็นผลทั้งประเทศภายในเดือน ธันวาคม 2546 ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบจึงต้องทำงานอย่างเร่งรัดและรวบรัดขั้นตอน โดยเน้นเป้าหมายเชิงปริมาณคือ จำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่สนใจกับการจัดกิจกรรมให้มีคุณภาพ นอกจากนี้ยังขาดกระบวนการติดตามผลอย่างเหมาะสม จนก่อให้เกิดความเดือดร้อนสืบสนแก่ประชาชนทั่วไปต่อกระบวนการชุมชนเข้มแข็งที่เหมาะสมและแท้จริง ในขณะที่กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งของ ป.ป.ส. ให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวทางสำคัญ ดังนั้นชาวบ้านจึงมีโอกาสรเรียนรู้ที่การแก้ไขปัญหาหายาเสพติดด้วยองค์กรชุมชน แนวทางการแก้ไขปัญหาหายาเสพติดตามแนวทางนี้จึงมีแนวโน้มที่จะสามารถแก้ไขปัญหาหายาเสพติดได้อย่างยั่งยืนมากกว่าแนวทางของกระทรวงมหาดไทย

สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต..... กัญจกณ์ จรุงกุล
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4589063920 : MAJOR Human and Social Development

KEY WORD: SOCIAL IMPACTS / COMMUNITY EMPOWERMENT PROCESS / DRUG PROBLEM

KINGKAN JONGSUKKLAI: SOCIAL IMPACTS OF COMMUNITY EMPOWERMENT PROCESS TO SOLVE DRUG PROBLEM : A COMPARATIVE STUDY OF TWO COMMUNITIES IN EASTERN REGION THESIS ADVISOR : PINIT LAPTHANANON, Ph.D., 146 pp. ISBN 974-17-7168-1.

This research aims to study social impacts of community empowerment process for solving substance abuse. It was conducted in two communities in the Eastern Region of Thailand. A main objective of the study is to compare two different approaches of community empowerment process, proposed by the Ministry of Interior and the Office of the Narcotics Control Board (ONCB). Two research methods were mainly used to collect data; documentary research and field research.

The research indicated that the ONCB's approach of the community empowerment process provided more positive social impacts, helping villagers to solve the problems of substance abuse in sustainable ways and to increase the community organizations' potentials for learning to deal with other community's problems, than that of the Ministry of Interior's. Although these two approaches principally had the same goal and objectives to accomplish, they distinctively practiced in different ways. The research found that the government officers, who took responsible for the approach of the Ministry of Interior, performed as it was their duty to get a quick result rather than intended to support the community to solve the drug problems and to improve people's quality of life. They actually were forced by the government to deal with the campaign of 'community empowerment' to overcome drug problems with a specific deadline in December 2004. Consequently, they had to finish their all processes of community empowerment within a short period and to solve the problems in quantity without any concerns of their outcomes and impacts. Practically, they mainly focused on the number of participants in all activities. They gave a priority to provide a list of drug abusers and send them to participate in the government's treatment system or specific camps without any appropriate follow-up activities. They were not concerned about any consequences of their improper performance, in particular the people's confusion of a real and practical community empowerment process. In contrast, ONCB's approach of community empowerment process gave priority to people's participation as a vital principle and practice. Therefore, the villagers had opportunities to learn by themselves how to solve their problems of substance abuse in sustainable way through their community organizations. However, it still was not obvious that the ONCB's approach supported any other sustainable development activities.

Field of study Human and Social Development Student's signature... Kingkan Jongsukklai
Academic year 2004 Advisor's signature... Pinit Lapthananon

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความรู้และความช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่าน

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.พินิจ ลาภานานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ความรู้ คำปรึกษา ข้อเสนอแนะต่างๆ กราบขอบพระคุณ อ. สุริยา วีรวงศ์ ที่ช่วยให้คำแนะนำจนกระทั่ง การศึกษาในครั้งนี้มีความชัดเจน นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อ.อาภา ศิริวงศ์ ณ อยุธยา และ อ. กนกพรรณ อยู่ชา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์ และตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์นี้ให้เสร็จสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณแม่พ่อและผู้ใหญ่ พี่ก้านันและภรรยา ที่ให้ความกรุณาผู้วิจัยเสมือนสมาชิกในครอบครัวตลอดระยะเวลาของการศึกษาข้อมูล ขอขอบคุณชาวบ้านในทั้งสองหมู่บ้านรวมทั้งเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆ ที่ได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่วิทยานิพนธ์นี้

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านจากทั้ง 3 สถาบัน อันประกอบด้วย สถาบันวิจัยสังคม วิทยาลัยประชากรศาสตร์ และสถาบันเอเชียศึกษา ที่ได้ให้วิชาความรู้ และประสบการณ์ต่างๆแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ธุรการสถาบันวิจัยสังคมที่ให้ความช่วยเหลือและประสานงานด้านต่างๆด้วยดี นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดสถาบันวิจัยสังคมทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าข้อมูลต่างๆเป็นอย่างดีเสมอมา

ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณเดี่ยวและแม่ ผู้เป็นกำลังใจอันสำคัญที่สุดของลูก ที่ได้พร่ำสอนให้ลูกมีความอดทน มีความเพียรพยายามที่จะศึกษาให้สำเร็จ ขอขอบพระคุณญาติพี่น้องอันเป็นที่เคารพรักอันประกอบด้วย สุกจิ้ง อาน้อง ก้อย น้องตรี อาภู่อากิม (และญาติพี่น้องคนอื่นๆที่ไม่สามารถกล่าวถึงได้หมด ณ ที่นี้) ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณเพื่อนๆนิสิตทุกคนที่เกี่ยวข้อง (โดยเฉพาะอีด จ้าเทป ออน เลิศ และต่อ) ที่ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ร่วมทุกข์ร่วมสุข ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจให้กันเสมอมาตลอดระยะเวลาของการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์นี้ หากคุณความดีอันพึงมีทั้งหลายที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้เดี่ยว แม่ และคณาจารย์ทุกท่าน ส่วนข้อบกพร่องทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้นผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่ผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
1.3 ขอบเขตการศึกษา.....	7
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้.....	9
1.5 ระเบียบวิธีวิจัย.....	9
1.6 การวิเคราะห์ผลการศึกษา.....	11
บทที่ 2 กรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 แนวคิด “ชุมชนเข้มแข็ง”	12
2.2 แนวคิดการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสุขภาพเสพตติค....	25
2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม.....	32
2.4 แนวคิดการพึ่งพาตนเองของชุมชน.....	35
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	38
2.6 กรอบแนวคิด.....	44
บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน “บ้านเนินพุทรา” และ “บ้านคลองจาก-อ่าวศาล”.....	49
3.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน “บ้านเนินพุทรา”.....	49
3.2 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน “บ้านคลองจาก-อ่าวศาล”.....	55

บทที่ 4	ความเป็นมาของสถานการณ์ปัญหาเสพติดและกระบวนการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านเนินพุทรา.....	62
4.1	สถานการณ์ด้านอุปสงค์ อุปทาน และผลกระทบของปัญหาเสพติดในบ้านเนินพุทรา.....	62
4.2	กระบวนการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเอาชนะปัญหาเสพติดและการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	67
4.3	สถานการณ์ปัญหาและแนวโน้มการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน.....	74
4.4	ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็ง.....	80
บทที่ 5	ความเป็นมาของสถานการณ์ปัญหาเสพติดและกระบวนการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งของบ้านเนินพุทรา.....	84
5.1	สถานการณ์ด้านอุปสงค์ อุปทาน และผลกระทบของปัญหาเสพติดในบ้านคลองจาก-อ่าวตาล.....	84
5.2	กระบวนการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็งเพื่อเอาชนะปัญหาเสพติดและการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	86
5.3	สถานการณ์ปัญหาและแนวโน้มการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน.....	95
5.4	ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการสร้างชุมชนเข้มแข็ง.....	98
บทที่ 6	วิเคราะห์ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	100
6.1	เปรียบเทียบกระบวนการทำงานเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	100
6.2	เปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนในการเอาชนะปัญหาเสพติดแบ่งเป็น 2 ระยะ	105
6.3	ปัจจัยและเงื่อนไขที่สนับสนุนหรือเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาเสพติดของชุมชน.....	111
6.4	ผลกระทบทางสังคมและกรณีศึกษาบุคคล/ชุมชนที่ได้รับผลกระทบ.....	115
6.5	ผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ที่นำไปสู่กระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน..	124
6.6	ข้อเสนอแนะ.....	126

รายการอ้างอิง.....	130
ภาคผนวก.....	133
ภาคผนวก ก.....	134
ภาคผนวก ข.....	141
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	146

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1	สถิติการจับกุมคดียาเสพติดทั่วประเทศ ปี 2542-2546 แสดงจำนวนคดี จำแนกตามชนิดยาเสพติด.....	3
2	ตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็งเอาชนะปัญหาเสพติดและชุมชนเข้มแข็งเอาชนะปัญหาเสพติด อย่างยั่งยืนที่จะใช้ตรวจสอบความเข้มแข็งของพื้นที่ศึกษา.....	31
3	การเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนในการเอาชนะปัญหาเสพติดระยะที่ 1.....	108
4	การเปรียบเทียบความเข้มแข็งของชุมชนในการเอาชนะปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน.....	110
5	การเปรียบเทียบผลกระทบทางสังคมจากกระบวนการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเอาชนะปัญหาเสพติด.....	122
6	การเปรียบเทียบศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งที่ยั่งยืน...	125

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพ

หน้า

1 การสร้างเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งเพื่อการเอาชนะปัญหาสุขภาพติดอย่างยั่งยืน.....	129
---	-----